

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, SERGANČIŲ AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMAIS, SAVARANKIŠKUMO ĮGŪDŽIŲ RAIDOS YPATUMAI

JUSTINA TAMOŠŪNIENĖ¹, LAIMA MIKULĖNAITĖ², JOVITA PETRULYTĖ¹,
JUOZAS RAISTENSKIS¹, ALVYDAS JUOCEVIČIUS²

¹Vaikų liginė, Vilniaus universiteto liginės Santariškių klinikų filialas,

²Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Reabilitacijos, fizinės ir sporto medicinos katedra

Raktažodžiai: *autizmas, savitvarka, raidos įgūdžiai.*

Santrauka

Vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių žmogaus funkcinę ir socialinę adaptaciją, yra savarankiškumo ir savitvarkos įgūdžių įgijimas. Sugebėjimas pasirūpinti savimi ir kuo mažiau priklausyti nuo kito asmens stiprina asmens savivertės jausmą, leidžia geriau prisitaikyti supančioje aplinkoje.

Vienas svarbių vaikų reabilitacijos uždavinių – vaiko savarankiškumo lavinimas. Deja, nuodugnių mokslinių tyrimų vertinančių autistų savarankiškumo raidos ypatumus Lietuvoje neatlikta.

Darbo tikslas: įvertinti vaikų sergančių autizmo spektro sutrikimais savarankiškumo įgūdžių raidos ypatumus.

Darbo uždaviniai: 1. PEDI testu įvertinti 3-7 metų amžiaus vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, funkcinį savarankiškumą. 2. Iširti sunkumus, su kuriais susiduria tėvai, formuojant savarankiškumo įgūdžius 3-7 metų vaikams, sergantiems autizmo spektro sutrikimais.

Medžiaga ir metodika: tyrimo objektas – vaikai, sergantys autizmo spektro sutrikimais, diagnozuotais pagal TLK – 10 diagnostinius kriterijus. Tyrimo populiacija – 33 vaikai, sergantys autizmo spektro sutrikimais, ir 33 vaikai be raidos sutrikimų. Tyrimo metodas – vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, ir vaikų be raidos sutrikimų įvertinimas PEDI (Pediatric Evaluation of Disability Inventory) testu; tėvų, auginančių vaikus autistus, apklausa (interviu) panaudojant šiam tyrimui sudarytą klausimyną.

Darbo rezultatai ir išvados. 1. Daugumai vaikų autistų savitvarkos įgūdžiai formuojasi pavėluotai. Lyginant su kontrolinės grupės vaikais, 30 vaikų autistų vėlavo savarankiškumo įgūdžių raida ($p < 0,05$). 2. Labiausiai atsilieka tualetu ir asmens higienos savitvarkos sričių vystymasis. 3. Geriausiai išla-

vėjusi vaikų autistų savitvarkos sritis – valgymas. Didžioji dalis (23 (69,7%) vaikų autistų sugebėjo savarankiškai pavalgyti naudodamiesi stalo įrankiais. 4. Daugiausia sunkumų tėvams, augintiems vaikus autistus, iškyta mokant juos asmens higienos ir rengimosi įgūdžių.

IVADAS

Vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių žmogaus funkcinę ir socialinę adaptaciją, yra savarankiškumo ir savitvarkos įgūdžių įgijimas. Sugebėjimas pasirūpinti savimi ir kuo mažiau priklausyti nuo kito asmens stiprina asmens savivertės jausmą, leidžia geriau prisitaikyti supančioje aplinkoje. Savitvarkai priskiriame gebėjimą laiku pasinaudoti tualetu, savarankiškai pavalgyti, apsirengti ir nusirengti, prausti, palaikyti kūno ir artimiausios aplinkos švarą bei tvarką, funkcinį mobilumą, miegą bei poilsį [1]. Savitvarkos įgūdžių atsiradimas ir jų kokybė labai priklauso nuo vaiko supratingumo lygio, gebėjimo savarankiškai judėti, smulkių pirštų judesių, tėvų pasirengimo ir požiūrio į patį vaiką šeimoje [2].

Autizmas yra vienas iš sunkiausių raidos sutrikimų vaikystėje. Simptomai pasireiškia jau per pirmuosius trejus gyvenimo metus ir tęsiasi visą gyvenimą, lemdami socialinę atskirtį ir negalią. Pastaruoju metu stebimas ryškus vaikų autistų skaičiaus didėjimas - naujaisi literatūros duomenys nurodo, kad autizmo paplitimas yra 1 iš 100 gimusių vaikų [3-7].

Nors savitvarkos įgūdžių lygmuo yra vienas pagrindinių funkcinės ir socialinės raidos parametrų, konkrečių tyrimų, kaip susiformuoja vaikų autistų savitvarkos įgūdžiai Lietuvoje, nėra atlikta. 2001 m. vykdytas S. Lesinskienės ir kt. tyrimas „Autistų vaikų slaugos ypatumai“ parodė, kad 50% autistų nemokėjo apsirengti, autis batų, nusiprausti, išsivalyti dantų, 27% nesugebėjo savarankiškai pavalgyti [8]. 2002 m. atliktame S. Lesinskienės ir kt. autorių tyrime „Autizmo sutrikimą turinčių vaikų raidos ypatumai“ daugiau dėmesio buvo skirta

miego, mitybos bei fizinės raidos ypatumams tirti [9].

Šio tyrimo tikslas - įvertinti vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, savarankiškumo įgūdžių raidos ypatumus ir sunkumus, su kuriais susiduria tėvai mokydami šiuos vaikus savitvarkos įgūdžių.

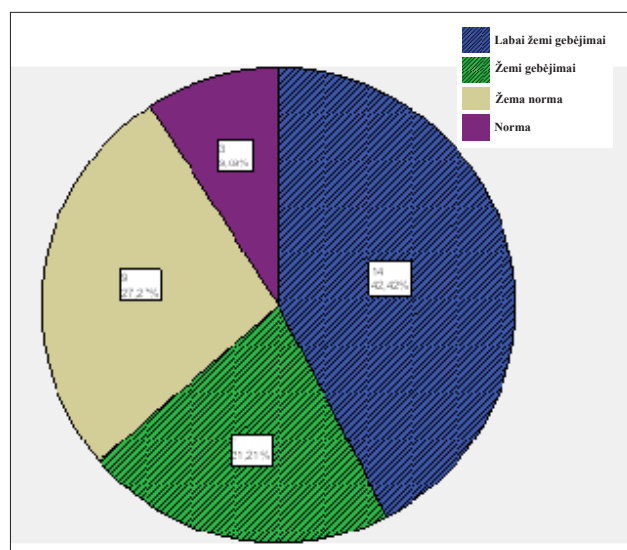
TYRIMO OBJEKTAS IR METODIKA

Darbo objektu atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinkti 33 vaikai, turintys autizmo sutrikimą, diagnozuotą pagal TLK – 10 diagnostinius kriterijus. Kontrolinę grupę sudarė 33 vaikai, neturintys raidos sutrikimų. Tyrime dalyvavo 5 (15,2%) mergaitės ir 28 (84,8%) berniukai. Amžiaus vidurkis – 54 mėn. ($\pm 16,1$), iš jų jauniausiam buvo 36 mėn. ir vyriausiam 86 mėn.

Atliekant šį tyrimą buvo taikomas PEDI testas vaiko savitvarkos įgūdžių vertinimui ir anketinė tėvų apklausa (1 priedas). Buvo vertinami įgūdžiai, kurie jau turi būti susiformavę 3 metų amžiaus.

Vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, tėvai pusiau struktūruoto pokalbio metu atsakė į pateiktus klausimus. Klausimyną tėvams sudarė dvi dalys. Pirmoji dalis apėmė tėvų, auginančių vaikus autistus, socialinę padėtį; antroji – sunkumus, kylančius šeimoms, auginančioms vaikus autistus, ugdant savitvarkos įgūdžius.

Tyrimo rezultatai buvo analizuojami naudojant „SPSS 13.0 for Windows“ programų paketą. Taikytas Mano-Vitnio kriterijus, Spearman'o koreliacija, statistiniai skaičiavimai vidurkiams, didžiausiai, mažiausiai reikšmei, standartiniams nuokrypiams nustatyti. Pasirinkta patikimumo lygmens kritinė reikšmė 0,05.

1 pav. Vaikų autistų savitvarkos raidos ypatumai

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Dauguma mokslininkų pastebi, kad autistai turi nepakankamus bendrosios ir smulkiosios motorikos įgūdžius, prastą kūno koordinaciją, jiems iškyla sunkumų naudojant įvairius įrankius [10]. Jiems sunku vykdyti komandas, susijusias su veiksmu, jie nemoka pasimokyti iš atliekamų klaidų, jiems sunku mėgdžioti rodomas manipuliacijas [10]. Autistiškų vaikų savitvarkos įgūdžių lygį nulemia daugelis faktorių: negebėjimas planuoti ir atlikti veiksmų, veiksmo sekos ir visumos nesupratimas, atipinis naudojimasis rankomis kaip veikimo instrumentu, selektyvus dėmesio siekimas ir pan.

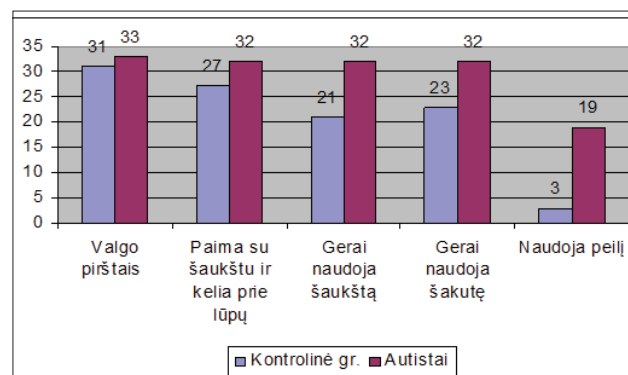
Išanalizavus autistų savitvarkos ypatumus PEDI testu gauti duomenys rodo (1 pav.), kad 14 (42,4%) turėjo labai žemus gebėjimus ir 7 (21,2%) žemus gebėjimus savitvarkos srityje. Šie skaičiai parodo, kad daugiau nei pusės autistų savitvarkos įgūdžiai atsilieka nuo amžiaus normos. 9 (27,3%) autistai turėjo gebėjimus, atitinkančius žemą normą, ir 3 (9,1%) autistų gebėjimai buvo normalūs.

Duomenis palyginus su kontrolinės grupės tyrimo gautais duomenimis išaiškėjo, kad 19 (57,6%) vaikų atitinka amžiaus normą, kai tuo tarpu vaikų autistų grupėje tik 3 (9,1%) turėjo normaliai besiformuojančius savitvarkos įgūdžius.

Kontrolinėje grupėje 7 (21,2%) vaikų savitvarkos gebėjimai atitiko žemą normą ir 6 (18,2%) vaikų gebėjimai žemi ir 1 (3%) labai žemi. Remiantis gautais duomenimis, galima teigti, kad vaikų autistų savitvarkos įgūdžių raida žymiai dažniau atsilieka. Lyginant tiriamąją ir kontrolinę grupes gauti statistiškai reikšmingi duomenys ($p < 0,05$).

PEDI testas apima keletą savitvarkos įgūdžių sričių: valgymo, higienos, rengimosi, tualetu. Vertinant kiekvienos srities įgūdžių formavimąsi buvo smulkiai tirti kiekvieno įgūdžio išsivystymo etapai.

Valgymo įgūdžių raida. Dauguma trejų metų normalios raidos vaikų laiko rankoje ir geria iš puodelio, valgo

2 pav. Valgymo įgūdžių raidos ypatumai

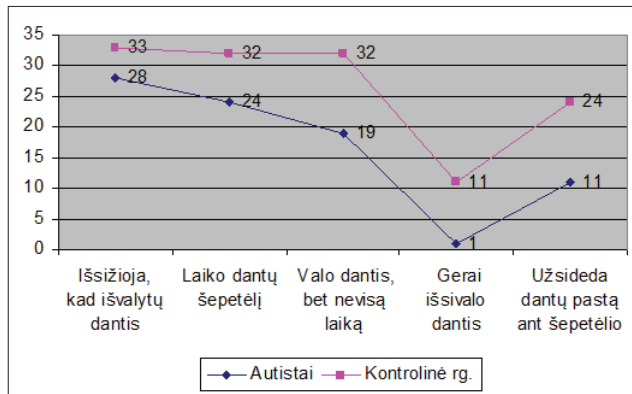
pirštais, naudoja šaukštą, šakutę, valgo visokios konsistencijos maistą.

Valgymo įgūdžių ypatumai rodo, kad ne visi autistai gali valgyti įvairios faktūros maisto produktus. Vienas vaikas nevalgė skysto maisto, 2 vaikai autistai negalėjo valgyti kapoto maisto ir 4 nevalgė įvairios konsistencijos maisto produktų. Selektivumą maistui lemia autistų išrankumas maisto konsistencijai. Šie duomenys atitinka literatūros duomenis [11]. Kontrolinėje grupėje visi vaikai be išimties valgė įvairios konsistencijos maisto produktus.

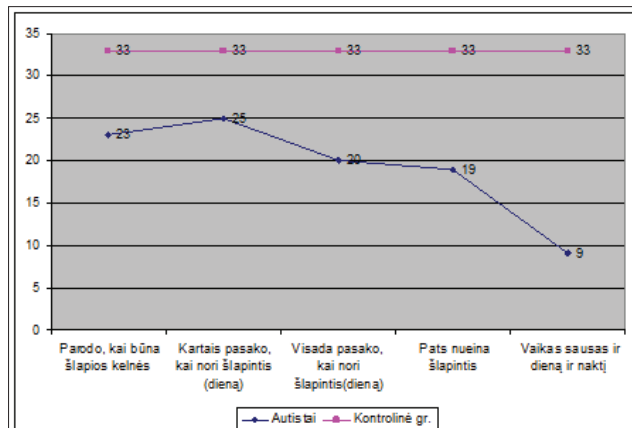
2 vaikai autistai nemokėjo valgyti rankomis (2 pav.), 27 (81,8%) patys ėmė šaukštą ir nešė jį prie burnos. Lyginant su kontrolinės grupės vaikais šis įgūdis atsilieka nežymiai, nes visi kontrolinės grupės vaikai valgė maistą rankomis ir 32 (97%) mokėjo imti šaukštą ir nešti prie burnos.

Pasirodo, kad vaikams autistams lengviau naudotis šakute negu šaukštu. Dalis vaikų (23 (69,7%) gerai mokėjo naudotis šakute ir 21 (63,6%) mokėjo gerai naudotis šaukštu.

Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais su normalios raidos vaikų valgymo įgūdžių ypatumais, iš-

3 pav. Dantų valymo įgūdžių raida

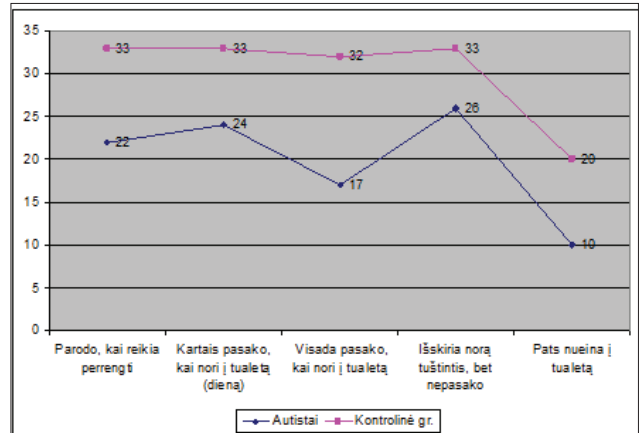

4 pav. Šlapinimosi įgūdžių formavimosi ypatumai

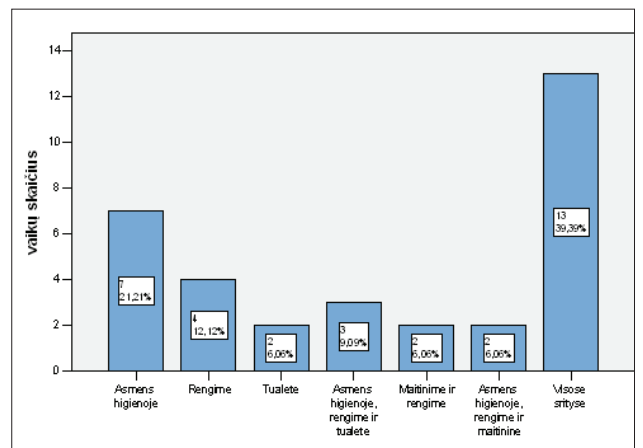
siaiškinome, kad didžioji dalis (23 (69,7%) vaikų autistų sugebėjo savarankiškai pavalgyti naudodamiesi stalo įrankiais, bet jiems buvo reikalinga pagalba susismulkinant maistą.

Nuo 3 metų intensyviai vaikai mokosi naudotis peiliu, toks įgūdis susiformuoja apie 5 amžiaus metus. Nuo 5 metų amžiaus tik 3 vaikai autistai mokėjo savarankiškai naudotis peiliu, kai tuo tarpu normalios raidos 19 vaikų laisvai manipuliavo peiliu valgydami.

Apibendrinant vaikų autistų valgymo raidos ypatumus, nustatyta, kad vaikų autistų valgymo įgūdžių raida atsilieka nuo normalios raidos vaikų. Dauguma vaikų autistų sugeba savarankiškai pavalgyti naudodamiesi šaukštu ir šakute, atsigeriti iš puodelio jį laikydami abiem rankom. Šakutės naudojimo įgūdis vaikams autistams išsivystęs geriau nei šaukšto. To priežastis gali būti rankų judesių gradacijos sutrikimas (sensorinės integracijos sutrikimas), dėl ko daugu-

5 pav. Tuštinimosi įgūdžių raidos ypatumai

6 pav. Daugiausia tėvų pagalbos reikalaujančios vaiko savitvarkos sritys

ma vaikų linę rotuoti rankas į išorę. Įtakos turi ir stereotipinių judesių rankomis buvimas. Vaikai autistai naudoja per daug jėgos laikydami šaukštą ir rotacijos į išorę metu skystis išsipila iš šaukšto. Dėl šios priežasties naudojimas šaukštu tampa sudėtingesnis veiksmas nei naudojimas šakute. Tikėtina, kad peilio naudojimosi įgūdis vėluoja ir dėl to, kad vaikų autistų tėvai savo vaikams bijo duoti naudotis peiliu ir patys susmulkina maistą prieš paduodant jį vaikui. Tėvai, turintys sutrikusio raidos vaikus, linę suteikti jiems didesnę pagalbą nei ji realiai reikalinga, nes nepasitiki savo sugebėjimais ir nemoko sudėtingesnių veiksmų.

Nors dažniausiai vaikai autistai išmoksta savarankiškai pavalgyti, 2001 m. S. Lesinskienės ir kt. Lietuvoje atlikto tyrimo duomenimis, 27,04% 3-12 metų vaikai autistai nesugebėjo savarankiškai pavalgyti [8]. Jie turi sunkumų naudotis įprastais stalo įrankiais. Vaikai nevienodai reaguoja į metalo, plastmasės, iš kurių pagaminti stalo įrankiai, prisilietimą. Vaikams autistams būdingas ir išrankumas maistui. Jiems ypač sunku pradėti valgyti naują maistą. Valgymo procesas priklauso nuo maisto paruošimo būdo, jo konsistencijos, net nuo pateikimo lėkštėje [11]. 2002 m. S. Lesinskienės ir kt. Lietuvoje atlikto tyrimo metu nustatyta, kad šeimoje, kur auga vaikas autistas, tris kartus dažniau buvo individualiai gaminamas maistas [9]. Gauti duomenys rodo, kad vaikų apetitas 4 kartus blogesnis, nei sveikų vaikų [9].

Higieninių įgūdžių raida. Dantų valymo įgūdžių raida. Iki 3 metų amžiaus vaikai pradeda valyti dantis, bet dar nemoka išsivalyti jų kruopščiai. Be pagalbos ir kruopščiai dantis vaikai išmoksta valyti iki 5 metų. Dalies vaikų autistų burnos artikuliaciniai raumenys nejudrūs, burnos ertmė jautri [10]. Dėl šių priežasčių dantų valymas gali būti nemalonus procesas, galintis iššaukti vėmimo refleksą. Dantų valymo mokymai apsunkina psichoemocines problemas. Šeimos, auginančios vaikus autistus, dažnai yra išsvargintos nuolatinės priežiūros, taip pat maitinimo, rengimo, prausimo, maudymo ir dažnai negali skirti dėmesio gerai dantų higienai. Tėvai nustoja vaikams valyti dantis.

Ištyrus vaikų autistų higieninių įgūdžių raidą nustatyta, kad vaikams autistams iškyla daug sunkumų mokantis dantų valymo įgūdžio (3 pav.). Penkiems vaikams autistams dantys buvo valomi retai. Jie prieštaravo šiai veiklai dėl per didelio burnos jautrumo.

Didesnė dalis vaikų autistų (19 (57,6%)) mokėjo valyti dantis, 11 (33,3%) iš jų sugebėjo užsidėti dantų pastos ant dantų šepetėlio, bet gerai savarankiškai dantis išsivalyti mokėjo tik 1 vaikas.

32 (97%) kontrolinės grupės vaikų mokėjo valyti dantis, 24 (72,7%) savarankiškai užsidėdavo dantų pastos ant dantų šepetėlio ir 11 (33,3%) vaikų dantis išsivalydavo pilnai.

Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, su normalios raidos vaikais gauti duomenys leidžia teigti, kad autistai negali tinkamai prižiūrėti dantų. Remiantis šiais duomenimis, galime teigti, kad vaikų autistų dantų valymo įgūdžiai formuojasi pavėluotai, daugiau reikalauja kito asmens pagalbos. Amerikos odontologų asociacijos duomenimis, šeimos, auginančios vaikus autistus, dažnai yra išsvargintos nuolatinės priežiūros, taip pat maitinimo, rengimo, prausimo, maudymo ir dažnai negali skirti dėmesio gerai dantų higienai. Tokie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad nepakankama vaikų autistų burnos higiena, gali išprovokuoti dažnesnius dantų gedimo atvejus.

Kiekvienam asmeniui dantų gydymo procedūra nėra viena iš maloniausių ir sukelia stresinę situaciją. Todėl 2006 m. Amerikos odontologų asociacija parengė projektą, kurio metu Amerikos odontologai buvo mokomi, kaip tinkamai prieiti prie vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, dantų gydymo metu, kad sukeltų kuo mažę stresinę situaciją.

Nosies higienos įgūdžių raida. Pakankamai svarbi, bet mažai tyrinėta asmens higienos sritis – nosies higiena. Jau trejų metų vaikai paprašo nosinaitės ir gali nusivalyti nosį. Nuo 4 iki 6 metų vaikai šiuos veiksmus atlieka savarankiškai.

Išaiškėjo, kad visi vaikai autistai leidžia nuvalyti nosį. Lyginant vaikus autistus ir kontrolinės grupės vaikų įgūdžių formavimąsi paaiškėjo, kad trečdalis vaikų autistų (11(33,3%)) mokėjo išpūsti nosį į kito asmens laikomą nosinę. Tuo tarpu kontrolinės grupės vaikai šį veiksmą atlikdavo beveik visi: 31 (93,9%) vaikas mokėjo išpūsti nosį į kito asmens laikomą nosinę.

Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, su normalios raidos vaikais gauti duomenys leidžia teigti, kad vaikams autistams pavėluotai formuojasi nosies higienos įgūdžiai ir jie žymiai atsilieka nuo normalios raidos vaikų (sunkiausiai sekasi įgyti nosies išpūtimo įgūdį). Didesnė dalis vaikų (22 (66,6%)) šio veiksmo neatlieka.

Rankų plovimo įgūdžio raida. Įvertinus rankų plovimo raidą galima teigti, kad vaikai autistai pakankamai gerai išmoksta šio higieninio įgūdžio. Didesnė dalis vaikų autistų (21 (63,6%)) rankas plaunasi savarankiškai. Dar daugiau vaikų autistų (69,7%) moka atsukti čiaupą, naudodamiesi muilu trina rankas. Daugiau nei pusė (20 (60,6%)) savarankiškai nusašina jas rankšluosčiu. Tik vienas vaikas nemokėjo laikyti rankų po vandeniu ir jas trinti. Palyginimui tik 3 (9,1%) kontrolinės grupės vaikai nemokėjo nusiplauti rankų savarankiškai, bet visi mokėjo laikyti rankas po tekančio vandens srove ir jas trinti. Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, su normalios raidos vaikais gauti duomenys leidžia teigti, kad autistams rankų plovimo

įgūdžių formavimasis atsilieka, bet ne taip žymiai kaip kitos savitvarkos sritys.

Tualetu įgūdžių raida. Naudojimosi tualetu įgūdžiai yra socialinės kilmės, jie labai svarbūs savivertės jausmui formuoti. Sėkmingiems tualetu įgūdžiams formotis didelę įtaką turi normali žarnyno veikla [1]. Tualetu įgūdžiai pradami formuoti nuo vienerių metų amžiaus, kai susinormalizuoja vaiko žarnyno veiklą, vaikas jaučia diskomfortą pasituštinus ar pasišlapinus į kelnaites, sugeba savarankiškai pasėdėti ant puoduko [1]. Dauguma vaikų pradeda įgyti šlapimo pūslės kontrolę tarp 18 ir 40 mėnesių (amžiaus vidurkis 32 mėn.) ir žarnyno kontrolę tarp 16 ir 48 mėnesių (vidurkis 29 mėn.)

Tirdami vaikų autistų tualetu įgūdžius gavome, kad trečdalis vaikų (10 (30,3%) autistų nejautė diskomforto pasišlapinus į kelnes (4 pav.). Didelė dalis 25 (75,8%) vaikų kartais pasiprašydavo šlapintis dienos metu. Visada pasiprašydavo šlapintis dieną 20 (60,6%) vaikų. Savarankiškai eidavo šlapintis 19 (57%) vaikų autistų. Paaiškėjo, kad sutrikusią šlapimo pūslės kontrolę turi net 24 (72,7%) vaikai autistai. Šlapinimosi sunkumų jiems iškyla dienos ir nakties metu. Kontrolinėje grupėje pasišlapinus į kelnes visi vaikai jautė diskomfortą. Jie visada pasakydavo, kada norėdavo šlapintis (dienos ir nakties metu) ir į tualetą eidavo patys savarankiškai.

Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, su normalios raidos vaikais gauti duomenys leidžia teigti, kad vaikams autistams žymiai atsilieka šlapinimosi įgūdžių raida.

Pasituštinus į kelnes 11 (33,3%) vaikų autistų nejautė diskomforto jausmo (5 pav.). 26 (78,8%) vaikai parodo norą tuštintis, tik nepasako žodžiu. Nepastoviai parodo, kad nori tuštintis 24 (72,2%) vaikai. Tik 17 (51,5%) vaikų visada pasiprašo tuštintis, patys savarankiškai nueina į tualetą 10 vaikų.

Kontrolinėje grupėje visi vaikai jaučia diskomforto jausmą pasituštinus į kelnes. Visada pasako, kad nori tuštintis dieną 32 (97%) vaikai ir tik 1 vaikas tai daro nepastoviai. Daugiau negu pusė kontrolinės grupės vaikų savarankiškai eina į tualetą tuštintis.

Lyginant vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, su normalios raidos vaikais gauti duomenys leidžia teigti, kad vaikams autistams žymiai atsilieka tuštinimosi įgūdžių raida.

Norėdami išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria tėvai augindami vaiką autistą anketavome 33 šeimas. Anketuojant tėvus, paaiškėjo, kad daugiau nei trečdalis tėvų (13 (39,4%) savo vaikui padeda visose savitvarkos įgūdžių srityse (6 pav.). Remiantis mūsų gautais duomenimis, galime teigti, kad daugiau nei pusė vaikų autistų (20 (60,6%) didžiausios pagalbos savitvar-

koje reikia asmens higienos ir rengimosi įgūdžių srityse.

Norėdami išsiaiškinti, ar tėvams padedama auginti vaikus autistus gavome rezultatus, kad net daugiau negu pusė tėvų (19 (57,6%) niekas nepadeda auginti jų vaiko. Kitiems padėdavo seneliai, vaikų autistų broliai/seserys.

Rekomenduojame: 1. Rengiant reabilitacijos programą vaikams autistams ankstyvajame amžiuje daugiau dėmesio skirti savitvarkos įgūdžių raidos ugdymui. 2. Pradėti taikyti ir pritaikyti Lietuvoje PEDI testą reabilitacijos įstai-gose savitvarkos įvertinimui ir individualios programos sudarymui. 3. Kuo ankstesniame amžiuje supažindinti tėvus, turinčius vaikus su raidos sutrikimais, su savitvarkos įgūdžių raidos reikšme tolimesniam vaiko savarankiškumui ir adaptacijai vaiką supančioje aplinkoje.

IŠVADOS

1. Daugumai vaikų autistų savitvarkos įgūdžiai formuojasi pavėluotai. Lyginant su kontrolinės grupės vaikais 30 vaikų autistų vėlavo savarankiškumo įgūdžių raida ($p < 0,05$). Labiausiai atsilieka tualetu ir higieniniai įgūdžiai.

2. Vaikams autistams geriausiai sekasi savarankiškai pavalgyti. Didžioji dalis (23 (69,7%) vaikų autistų sugebėjo savarankiškai pavalgyti naudodamiesi stalo įrankiais.

3. Tualetu įgūdžių raidą apsunkina diskomforto jausmo nebuvimas pasišlapinus ir pasituštinus į kelnes, ne-sugebėjimas tinkamu laiku pasiprašyti į tualetą.

4. Daugiausia sunkumų tėvams iškyla mokant vaikus autistus rengimosi ir tualetu įgūdžių.

Literatūra

- Case-Smith J. Occupational Therapy for Children. Fifth edition. Ohio: A. ELSVIER, 2005; 955.
- Oelofsen N, Richardson P. Sense of coherence and parenting stress in mothers and fathers of preschool children with developmental disability. Intellectual and Developmental Disability, 2006; 31(1):1-12.
- Baird G, Simonoff E, Pickles A et al. Prevalence of disorders of the autism spectrum in a population cohort of children in South Thames: the Special Needs and Autism Project (SNAP). Lancet, 2006; 368: 210–15.
- Charman T. Autism spectrum disorders. Psychiatry, 2008; 7(8):331-334.
- Baio J. Prevalence of autism spectrum disorders—Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 14 sites, United States, MMWR Surveillance Summaries, 2008; 61(SS03):1–19.
- Rice C. (2009). Prevalence of autism spectrum disorders—Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network Surveillance, United States, MMWR Surveillance Summaries, 2006; 58(10):1–20.
- Kim YS, Leventhal BL, Koh YJ, Fombonne E, Laska E, Lim Grinker RR. Prevalence of autism spectrum disorders in a total population sample. American Journal of Psychiatry, 2011, 168(9), 904–912. doi:10.1176/appi.ajp.2011.10101532
- Lesinskienė S., Pūras D., Kajokienė A., Šenina J. Autistų vaikų slaugos ypatumai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001; 68.
- Lesinskienė S., Vilūnaitė E., Paškevičiūtė B. Autizmo sutrikimą turinčių vaikų raidos ypatumai. Medicina, 2002; 38: 405-411.
- Aquilla P, Sutron S, Yack E. Building Bridges Through Sensory

Integration: Therapy for Children with Autism and other Pervasive Developmental Disorders. 2nd ed. Las Vegas: Sensory Resources; 2003; 208.

11. Field D, Garland M, Williams K. Correlate of specific childhood feeding problems. *Journal of Pediatrics and Child Health*; 2003; 39(4):299-304.

DEVELOPMENT OF SELF-HELP SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Justina Tamošūnienė, Laima Mikulėnaitė, Jovita Petrulytė, Juozas Raistenskis, Ahydas Juocevičius

Summary

Key words: autism, self-help, development.

One of the major factor influencing functional and social adaptation of the person is aquirement of independance and self-help skills. Ability to take care of oneself and to be less dependent from other persons improves self esteem, enhances adaptation in the environment. One of the most important goals of pediatric rehabilitation is development of independence of the child. So far the were know research studies about the independence skills of autistic children in Lithuania.

Goals of the study: to assess development of skills of preschool children with autism spectrum disorders and difficulties, which parents encounter in teaching children self-help skills.

Methodology. Target of the study was randomly selected sample of 3-7 year old children with autism spectrum disorders, diagnosed accor-

ding to the criteria of ICD-10. 33 children were included into the study group. Control group was comprised of randomly selected 3-7 year old children without developmental disorders. Method of the study: Pediatric Evaluation of Disability Inventory (PEDI) and parent's questionnaire, developed for this study, were used to assess all the children.

Results and conclusions:

1. Most children with autism spectrum disorders develop self-help skills later than their peers. Comparison with control group showed, that 91% (N=30) of autism spectrum children developed self-help skills later than their peers ($p < 0,05$).

2. Most prominent delay was determined in the areas of toilet skills and personal hygiene skills.

3. Eating skills was best developed area of self-help in autism spectrum children.

Majority of the clinical group (23 children (69,7%) were able to eat independently using table tools.

4. It is most challenging for parents to teach children with autism spectrum disorders personal hygiene and dressing skills.

Correspondence to: laima.mikulenaite@raida.lt

Gauta 2012-10-19